

UCHWAŁA Z DNIA 26 WRZEŚNIA 2002 R.

I KZP 20/02

Dopuszczalne jest orzeczenie na podstawie art. 42 § 1 k.k. zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju, kierowanie którymi nie wymaga posiadania uprawnień stwierdzonych dokumentem wydanym przez upoważniony organ.

Przewodniczący: Prezes SN L. Paprzycki.

Sędziowie SN: P. Kalinowski, M. Sokołowski (sprawozdawca).

Zastępca Prokuratora Generalnego: R. Stefański.

Sąd Najwyższy w sprawie Jacka K., po rozpoznaniu, przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w S., postanowieniem z dnia 14 maja 2002 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy użyte w przepisie art. 42 § 1 k.k. pojęcie zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju dotyczy tylko takich pojazdów, do prowadzenia których konieczne jest posiadanie uprawnień stwierdzonych dokumentem przez upoważniony organ, czy też dotyczy także pojazdów, do prowadzenia których nie jest wymagane uprawnienie stwierdzone dokumentem, np. roweru lub pojazdu zaprzęgowego?”

u c h w a l i ł u d z i e l i ć o d p o w i e d z i j a k w y ż e j.

Uzasadnienie

Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne wyłoniło się na tle następującej sytuacji faktycznej:

Sąd Rejonowy w G., wyrokiem z dnia 25 lutego 2002 r., uznał Jacka K. za winnego tego, że „w dniu 16 listopada 2001 r. w G. prowadził rower będąc w stanie nietrzeźwości 1,358 mg/l, tj. 2,83 promila, to jest przestępstwa określonego w art. 178a § 2 k.k., i za to skazał go na karę 8 miesięcy ograniczenia wolności, a na podstawie art. 42 § 2 i § 1 k.k. orzekł wobec oskarżonego zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych i pojazdów rowerowych na okres 2 lat”.

Prokurator wniósł apelację od tego orzeczenia, zarzucając obrazę przepisu prawa materialnego, a to art. 42 § 1 k.k., przez błędne orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów rowerowych w ruchu lądowym w sytuacji, gdy tego rodzaju zakaz może dotyczyć wyłącznie pojazdów, do których prowadzenia konieczne jest posiadanie uprawnień stwierdzonych przez upoważniony organ, a obowiązujące prawo o ruchu drogowym nie wymaga posiadania karty rowerowej od osób pełnoletnich.

Rozpoznając apelację Sąd Okręgowy w S. na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przekazał Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia przytoczone na wstępie zagadnienie prawne. W uzasadnieniu postanowienia Sąd Okręgowy wskazał na przeciwstawne w tej kwestii poglądy w literaturze oraz rozbieżności w orzecznictwie.

Rozstrzygając sprawę Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 42 § 1 k.k. sąd może orzec zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju w razie skazania osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Z przepisu tego nie wynika, że zakaz może dotyczyć wyłącznie prowadzenia pojaz-

dów, do których kierowania konieczne jest posiadanie uprawnień stwierdzonych odpowiednim dokumentem.

Zauważyć należy, że ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu w art. 31 posługiwała się pojęciem „utraty prawa prowadzenia pojazdów mechanicznych” (§ 1) oraz „zakazu nadania takiego uprawnienia” (§ 6) – wiążąc tym samym orzekanie kary dodatkowej z koniecznością posiadania formalnie potwierdzonych uprawnień do prowadzenia pojazdów. Jednakże już kodeks karny z 1969 r. przyjął inną konstrukcję, wprowadzając w art. 38 pkt 4 i art. 43 karę dodatkową „zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych”. Możliwość stosowania tej kary dodatkowej określał zatem rodzaj pojazdu, a nie konieczność posiadania formalnych uprawnień do prowadzenia danego pojazdu. Po nowelizacji tych przepisów ustawą z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz. U. Nr 23, poz. 100) omawiana kara dodatkowa obejmowała „zakaz prowadzenia pojazdów

w mechanicznych lub innych pojazdów”. O ile zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych z istoty łączył się z pozbawieniem bądź zakazem nadania stosownych uprawnień, to zakaz prowadzenia „innych pojazdów” nie musiał wywoływać takich skutków. Mimo to ustawodawca nie ograniczył zakresu „innych pojazdów” do tych tylko, których prowadzenie wymaga posiadania uprawnień stwierdzonych przez odpowiedni organ.

Kodeks karny z 1997 r. ustanowił środek karny w postaci „zakazu prowadzenia pojazdów” (art. 39 pkt 3), dopuszczając fakultatywne stosowanie tego środka do „pojazdów określonego rodzaju”. Pojęcia te należy uznać za tożsame z użytymi w kodeksie karnym z 1969 r. po nowelizacji z 1985 r.

Wykładnia językowa nakazuje zatem przyjąć, że przy orzekaniu zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju bez znaczenia jest fakt,

czy do kierowania nimi wymagane jest posiadanie stosownego uprawnienia.

Jest faktem, że w praktyce orzekanie kary dodatkowej bądź środka karnego przewidzianych w art. 38 pkt 4 k.k. z 1969 r. i art. 39 pkt 3 k.k. z 1997 r., ograniczało się do zakazów prowadzenia tych pojazdów, których prowadzenie wymagało posiadania formalnie stwierdzonych uprawnień, a to pojazdów mechanicznych oraz motorowerów, rowerów i pojazdów zaprzęgowych. Ustawa z dnia 1 lutego 1983 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 6, poz. 35 ze zm.) stanowiła bowiem, że „kierować pojazdem może osoba, która ponadto ma do tego uprawnienia stwierdzone odpowiednim dokumentem” (art. 68 ust. 2), a w art. 75 określała te niezbędne dokumenty, wymieniając kartę rowerową, kartę motorowerową oraz kartę woźnicy. Obowiązek posiadania takiego dokumentu dotyczył wszystkich osób, z wyjątkiem tych, które miały prawo jazdy.

Ten stan prawny uległ zmianie z dniem 1 lipca 1999 r. – to jest z dniem wejścia w życie przepisów art. 87, 96 i 97 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 98, poz. 602 ze zm.). Zgodnie z tymi przepisami „nie wymaga się uprawnienia do kierowania rowerem, motorowerem lub pojazdem zaprzęgowym od osoby, która ukończyła 18 lat”, natomiast osoby, które nie ukończyły tego wieku, powinny legitymować się kartą rowerową, kartą motorowerową lub prawem jazdy. Zauważyć jednak należy, że Prawo o ruchu drogowym w art. 2 pkt 31 nie ogranicza pojęcia „pojazdu” do pojazdów, których prowadzenie wymaga formalnie stwierdzonych uprawnień, stanowiąc, że oznacza ono „środek transportowy przeznaczony do poruszania się po drodze oraz maszynę lub urządzenie do tego przystosowane”.

W literaturze wyrażany jest pogląd, że te zmiany prawa o ruchu drogowym nakazują ograniczenie zakresu przedmiotowego zakazu, o jakim mowa w art. 42 § 1 k.k. Celem tego zakazu jest niedopuszczenie do pro-

wadzenia pojazdów określonego rodzaju przez osoby, które kierując nimi stwarzają zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu. Zagrożenie takie wynika zarówno z postawy kierującego, jak i właściwości pojazdu. Skoro nie jest wymagane uprawnienie do prowadzenia pewnych pojazdów, to z faktu tego wynika, że ustawodawca uznał, iż kierowanie takimi pojazdami nie stanowi poważniejszego zagrożenia. Nie ma zatem uzasadnienia celowościowego orzekanie zakazu prowadzenia takich pojazdów.

Zdaniem Sądu Najwyższego, takie rozumowanie jest uzasadnione, ale tylko w zakresie celowości stosowania omawianego zakazu w konkretnych wypadkach. Niewątpliwie omawiane unormowanie stanowi tutaj bardzo istotną wskazówkę interpretacyjną, nakazującą stosowanie tego środka w wyjątkowo uzasadnionych sytuacjach. Nie ma jednak podstaw, aby tego rodzaju wykładnia celowościowa uzyskała pierwszeństwo przed wykładnią językową i doprowadziła, wbrew tej ostatniej, do normatywnego ograniczenia zakazu prowadzenia „pojazdów określonego rodzaju”.

Wykładnia taka prowadziłaby zresztą do skutków nie dających się zaakceptować. Stosownie do art. 96 Prawa o ruchu drogowym, osoba, która nie ukończyła 18 lat, powinna legitymować się kartą rowerową lub motorowerową albo prawem jazdy, aby móc kierować rowerem, motorowerem lub pojazdem zaprzęgowym. Karty rowerowe i motorowerowe wydaje dyrektor szkoły (art. 97 ust. 2 i 2a Prawa o ruchu drogowym). Orzeczenie środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju innych niż mechaniczne ograniczałoby się zatem do osób nie mających ukończonych 18 lat. Byłoby to rozwiązanie rażąco nieracjonalne.

W literaturze podnoszony jest także dalszy argument przemawiający przeciwko dopuszczalności orzekania zakazu prowadzenia pojazdu, którym kierowanie nie wymaga stwierdzonych uprawnień, związany z postępowaniem wykonawczym. Stosownie do art. 182 k.k.w., w razie orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów, sąd przesyła odpis wyroku odpowiedniemu

organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego. Przepisy rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 14 grudnia 2001 r. w sprawie wydawania uprawnień do kierowania pojazdami (Dz. U. Nr 150, poz. 1680) z natury rzeczy nie regulują ewidencjonowania zakazów prowadzenia pojazdów, którymi kierowanie nie wymaga stwierdzonych uprawnień. Tak więc nie ma organu, który mógłby skutecznie egzekwować taki zakaz.

Argument ten nie jest jednak wystarczający, aby uznać za niedopuszczalne orzekanie omawianego zakazu. Zauważyć należy, że w identyczny sposób wykonywane są orzeczenia zakazu zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu (art. 180 k.k.w.) oraz zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej (art. 181 k.k.w.). Trudności z egzekwowaniem wszystkich tych zakazów są więc zbliżone, co nie oznacza, iż należy zrezygnować z dopuszczenia stosowania takich środków karnych.

Zauważyć też należy, że w Krajowym Rejestrze Karnym gromadzone są także dane o osobach, wobec których orzeczone zostały środki karne (art. 12 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym, Dz. U. Nr 50, poz. 580 ze zm.). Tak więc jest możliwe uzyskanie informacji o orzeczonym zakazie prowadzenia pojazdów innych niż mechaniczne. Zgodnie zaś z art. 244 k.k., niestosowanie się do orzeczonego przez sąd zakazu prowadzenia pojazdów jest występkiem zagrożonym karą pozbawienia wolności do lat 3. Powinno to ograniczać lekceważenie orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów niemechanicznych.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy uchwalił udzielić odpowiedzi jak na wstępie.